

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995–yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

X.X.Raxmatova	
Naqshbandiya ta'limotida murosa falsafasiga munosabatning o'ziga xos xususiyatlari	98
X.A.Yulbarsova	
Bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari	102
A.B.G'ulomov	
Yoshlarda ekologik madaniyatni shakllantirishning falsafiy jihatlarini	107
B.Raxmanov	
Ibn Sinoning nohiziqi tafakkur asosidagi falsafiy qarashlarida sinergetik tamoyillar	110
N.A.Imomova	
Mehnat migratsiyasi vujudga kelishining ijtimoiy omillar va shart-sharoitlari	117
L.R.Usmonova	
Falsafiy komparativistika qadimgi dunyo madaniy muloqoti muammolari kontekstida	122
B.S.Ganiyev, U.S.Maksumova	
O'zbekistonda tadbirkorlik madaniyati dinamikasining ijtimoiy-falsafiy jihatlarini	128
A.Tashanov	
Zigmund Freyd va Erix Fromm falsafasida inson destruksiyasining ayrim talqinlari	135
A.A.Qambarov	
Ma'rifatli avlodni tarbiyalashning ijtimoiy-falsafiy tahlili	140
D.X.Gafforova, I.I.Rizayev	
O'rta asrlar O'zbekiston maqbaralarida tug'larning islom va tangrichilikdagi muqaddas timsoliy vazifalari	144
J.J.Shodiyev	
Insonlarni qadrlash va uni ma'naviy-axloqiy jihatdan qo'llab-quvatlashda din va falsafaning o'rni	150
D.O.G'afurov	
O'zbek milliy nikoh marosimlarining transformatsion xususiyatlari va uning ma'naviy qiyofasi	155

SIYOSAT

R.B.Mirzabayev	
Yangi O'zbekistonda davlat xizmati sohasi takomillashuvi jarayonlari	159
R.A.Ikramov	
Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda huquqiy ta'lim-tarbiya va ommaviy axborot vositalarining o'rni	168
D.Sh.Maxkamov	
Nizolarni hal etishda mediatsiya institutining o'rni va ahamiyati	173
M.M.Safarov	
Yangi O'zbekiston yoshlari siyosiy ongi va madaniyatining transformatsiyalashishini futurologik istiqbollari	177

TARIH

A.Sharafiddinov	
Farg'ona viloyatining Andijon uyezdida paxtachilik va paxta sanoatining shakllanishi (XIX asr oxiri – XX asr boshlari)	185
M.F.Rasulov	
O'zbekiston minoralari haqida ayrim mulohazalar (qadimgi va o'rta asrlar davri)	190
M.H.Isamiddinov, M.H.Hasanov, N.Qambarov	
2022-yili Quva arkida olib borilgan arxeologik qazishma ishlari	196
F.E.Atajanova	
Xorazmda xalq maorifi tizimi rivojlanishi: muammolar, vazifalar va natijalar	200
B.T.Mirzaqulov	
Mang'itlar sulolasi davrida Buxoro amirligida davlat boshqaruvi	204

MA'RIFATLI AVLODNI TARBIYALASHNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI
СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ОБРАЗОВАНИЯ ОБРАЗОВАННОГО
ПОКОЛЕНИЯ
SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF EDUCATION OF THE EDUCATED
GENERATION

Qambarov Abdumutal Axadjonovich¹

¹Qambarov Abdumutal Axadjonovich

— Farg'ona davlat universiteti professori v.b., falsafa fanlari doktori (DSc)

Annotatsiya

Mazkur maqolada "Ma'rifatli avlod" tushunchasi hamda ma'rifatli avlodni tarbiyalash yo'llari, shuningdek, "Ma'rifatli avlod" tushunchasi o'zining mohiyat e'tibori bilan ushbu davr avlodiga xos umumiylikni aks etishi, mazkur tushuncha jamiyatdagi o'zgarishlarning sistemali amalga oshishida, uni bilishda muhim rol o'ynashi ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada, taniqli faylasuf olim, akademik S. Shermuhammedovning ma'rifatli avlodni tarbiyalash va voyaga yetkazish muammolarini yechimini topishga qaratilgan beshta xususiyati ko'rsatib beriladi. Shu bilan birga, Yusuf Xos Hojib hamda Abdulla Avloniyning "Ma'rifatli avlod" haqidagi fikrlari atroflicha yoritib beriladi.

Аннотация

В данной статье рассматривается понятие «Просвещенное поколение» и пути воспитания просвещенного поколения, а также то, что понятие «Просвещенное поколение» отражает общность поколения данной эпохи с его концентрацией на сущности, этого понятия играет важную роль в системном осуществлении изменений в обществе, и это будет проанализировано с социально-философской точки зрения. Также в статье показаны пять характеристик известного философа, ученого, академика С. Шермухаммедова, направленные на поиск решения проблем образования и воспитания просвещенного поколения. При этом будут подробно освещены мнения Юсуфа Хоса Хаджиба и Абдуллы Авлони о «Просвещенном поколении».

Abstract

This article discusses the concept of "Enlightened Generation" and ways of educating an enlightened generation, as well as the fact that the concept of "Enlightened Generation" reflects the community of the generation of a given era with its concentration on the essence of this concept which plays an important role in the systematic implementation of changes in society, and this will be analyzed from a socio-philosophical point of view. The article also shows five characteristics of the famous philosopher, scientist, academician S. Shermuhammedov, aimed at finding solutions to the problems of education and upbringing of the enlightened generation. At the same time, the opinions of Yusuf Khos Hajib and Abdullah Avloni about the "Enlightened Generation" will be covered in details.

Kalit so'zlar: ma'rifatli avlod, ilm-fan, din, tasavvuf, ilmiy va diniy qadriyatlar, fuqarolik jamiyati, inson falsafasi, ma'rifat, ta'lim-tarbiya, intellektual salohiyat.

Ключевые слова: просвещенное поколение, наука, религия, мистика, научные и религиозные ценности, гражданское общество, философия человека, просвещение, образование, интеллектуальный потенциал.

Key words: enlightened generation, science, religion, mysticism, scientific and religious values, civil society, human philosophy, enlightenment, education, intellectual potential.

KIRISH

Mamlakatimiz keyingi rivojlanish yillarining yana bir tarixiy ahamiyati shu bo'ldiki, ma'naviy meros tubdan qayta tiklandi va idrok etila boshlandi, ko'hna ilmiy, diniy, tasavvufiy manbalar qatlaridagi komillikka eltuvchi, ma'rifatli barkamollikni da'vat etuvchi g'oyalar, fikrlar o'rganilib, ularni bugungi kunlarimiz ehtiyojlari nuqtai nazaridan tadqiq etishga kirishildi. Ana shu chuqur tarixiy, milliy-ma'naviy, umuminsoniy negizlardan kelib chiqib, "Erkin fuqarolik jamiyatni ma'naviy barkamol, ezgu g'oyalar, hayotiy e'tiqodi bo'lgan insonlarga buniyod eta olishi, shuning uchun yangilanayotgan jamiyatimizda sog'lom va ma'rifatli avlodni tarbiyalash, erkin fuqaro ma'naviyatini shakllantirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yuksak darajaga ko'tarish orqali barkamol insonlarni voyaga yetkazish ishiga muhim ahamiyat berilayotgani asoslab berildi, ya'ni miliy istiqloq mafkurasining asosiy g'oyalari qatorida komil inson g'oyasi alohida o'rin tutishi belgilab berildi"[2,56-57]. Shu sababli ham o'sib kelayotgan yoshlarni komil inson darajasida tarbiyalash, ma'rifatli avlod bo'lib shakllanishlarida o'z xissalarini qo'shish jamiyat a'zolarining asosiy

FALSAFA

vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu vazifa yuksak ilm-fan, ma'naviyat va ilg'or tafakkur egalari sifatida dunyoni hayratga solib kelgan buyuk ajdodlarimizni bosh mavzui bo'lib kelgan.

Buyuk ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning "Inson tafakkurining quvvati va kengligi avvalo muallim tarbiyasiga bog'liq" -degan so'zlarini qadrlash orqali jamiyatda ma'rifatparvarlik muhitini yaratish mumkin. Aslida, ilm-ma'rifatga e'tibor berish va yosh avlodni bilimli qilib tarbiyalash mustaqillikning dastlabki yillaridayoq boshlangan edi. Dastlabki yillarda talaba-yoshlarni bilimni yanada oshirish va mamlakat taraqqiyotiga ularning egallagan bilim va ko'nikmalariga ijobiy ta'sir ko'rsatish maqsadida "Umid" jamg'armasi orqali horijiy davlatlarga o'qishga yuborish an'anasi yo'lga qo'yildi. Ko'plab yoshlarimiz Yevropa davlatlariga, Turkiyaga va Amerika Qo'shma Shtatlariga o'qishga yuborildi. O'zbekistonda "...o'z xaq-huquqini taniydigan, o'z kuchi va imkoniyatlariga tayanadigan, atrofida sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga mustaqil yondasha oladigan, ayni zamonda shaxsiy manfaatlarini mamlakat va xalq manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan, har jihatdan barkamol insonlarni tarbiyalash vazifasi istiqloq yillarida hal qiluvchi masalaga aylandi"[3,77].

TAHLIL VA METODLAR

Akademik Said Shermuhammedovning inson falsafasining asosiy xususiyatlari to'g'risidagi fikr mulohazalari fikrimizcha, ma'rifatli avlodni tarbiyalash va voyaga yetkazish muammolarini yechimini topishga xizmat qiladi. Muallif o'z fikrlarini yaxlit falsafiy hamda milliy g'oya sifatida talqin etadi. Biz ularni to'la-to'kis keltirish va tahlil etishni zarur deb topdik.

Birinchi xususiyat. Falsafa, bu – Inson falsafasi deb hisobga olganimizda biz borliqni tadqiq qilishning ahamiyatini aslo kamsitmaymiz. Chunki Inson uning (borliqning A.Q.) bir qismi hisoblanadi, aynan ana shu qism tufayli voqelik, yaxlitlik sifatida, Inson mavjudligining sharti hamda turli-tuman faoliyat va rivoji maydoni sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu fikrdan kelib chiqib xulosa qilish mumkinki ma'rifatli avlod ham shu borliqda tug'iladi, voyaga yetadi va shakllanadi. Faylasuflar ta'kidlaganidek, jamiyatda yashab turib, jamiyatdan tashqarida bo'lishi mumkin emas.

Ikkinchi xususiyat. Falsafa, bu – Inson falsafasi. Chunki Inson tabiiy, ijtimoiy, ma'naviy muhitda yashaydi, u bilan har tomonlama aloqada bo'ladi. o'zi esa borliq holatiga nisbatan mohiyatini his etishi mumkin va zarur bo'lgan tabiiy (biologik-ekologik – A.Q.), ijtimoiy va ma'naviy yagona mavjudot hisoblanadi. Bu o'rinda, bizningcha, insonning bioijtimoiy mohiyati nazarda tutilmoqda.

Uchinchi xususiyat. Falsafa, Insonning tarixiy, ijtimoiy, etnik, madaniy va o'ziga xos aniq shaxsiy sifat hamda xususiyatlarini obyektiv va subyektiv tarzda determinlashgan (sababiy bog'langan – A.Q.), tabiiy, ijtimoiy, ma'naviy mavjudot sifatida uning xilma-xil sharoiti hamda ma'naviy mavjudotligini aks ettirib, hisobga olgan taqdirdagina u Insonni yaxlitligicha anglashi mumkin. Demak, Inson birinchi navbatda o'zining ijtimoiy mohiyati bilan ajrab turadi.

To'rtinchi xususiyat. Inson va borliqni falsafiy bilishning yaxlitligi uning milliy o'ziga xosligini ifodalashni aslo mustasno qilmaydi. Balki ularning ta'sirini tarixiy ijtimoiy-madaniy, ma'naviy, makon va zamon nuqtai nazardan haqqoniylik bilan o'zida aks ettiradi. Ushbu masala falsafaning umumiylik va alohidalik kategoriyasi negizida o'z yechimini topgan.

Beshinchi xususiyat. Millat va xalqning orzu-umidlari, o'z mavjudotligi sharoitiga, tabiatga, jamiyatga, boshqa millatlarga bog'liq (uning yaxlitligicha) munosabatiga oqilona qarash doirasida tarixning hamma davrlarida ham milliy g'oyaning bevosita ruhiy jo'shqinligi empirik asosini tashkil etib kelgan. Tarixning keskin o'zgarishlar yuz berayotgan vaqtlarida, tarixiy, iqtisodiy, siyosiy ijtimoiy-madaniy jihatlarni oqilona anglash nuqtai nazaridan o'z yo'lini to'g'ri tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan milliy g'oyani (milliy mustaqillik mafkurasini hayotga tadbiiq etgan holda) nazariy jihatdan anglash va ijtimoiy-tarixiy amaliyot bilan tasdiqlash millat, xalq va jamiyatni tiklashning taktika va srategiyasi sifatida namoyon bo'ladi. Tarixning burilish pallarida tabiiy-ijtimoiy voqelik mohiyatini anglash va unga oqilona yondoshish obyektiv zaruriyat hisoblanadi. Ma'rifatli avlodni g'oyaviy-mafkuraviy yetukligi, ma'naviy jasorati aynan ana shu tarixning burilish pallalarida namoyon bo'ladi.

NATIJALAR

"Ma'rifatli avlod" tushunchasi o'zining mohiyat e'tibori bilan ushbu davr avlodiga xos umumiylikni aks ettiradi. Bu umumiylik esa, birinchi galda, mazkur avlodning mustaqillikni mustaxkamlashdagi ijodiy izlanishi bilan xarakterlanadi. Ayni vaqtda, mazkur tushuncha barkamol inson deb, nomlanuvchi davr kishilarining eng muhim belgilarini, ular tabiatini belgilaydigan

jihatlarni, ularning qiziqish va intilishlari bilan bog'liq bo'lgan holatlarini, turmush tarzini, mafkuraviy umumiylikni ham ifodalaydi. Shu o'rinda alohida ta'kidlash kerakki, bir jihatdan ma'rifatli avlod tushunchasining mazmuni shu avlodda sodir bo'layotgan ijtimoiy-ma'naviy sifat o'zgarishlari tashkil qilsa, ayni vaqtda, mazkur tushuncha jamiyatdagi o'zgarishlarning sistemali amalga oshishida, uni bilishda muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan ma'rifatli avlod tabiiy-ijtimoiy borliq bilan garmoniya qonuniyatlariga muvofiq ratsional, anglangan munosabatda bo'ladigan insondir. Shuningdek, ijtimoiy ideal nuqtai nazardan ma'rifatli avlod bilan olam o'rtasidagi garmonik uyg'unlik o'zining qonuniyatlariga itoat etib, faoliyatida ularga amal qilib, ijtimoiy-ma'naviy hayotda gamonik rivojlanishni barqaror qadriyatga aylantirib, o'zi ham ushbu uyg'unlikdan zavlanib, bahra va ilhom olib yashaydigan insondir.

“Ma'rifatli avlod” tushunchasi o'zining mohiyat e'tibori bilan o'zbek xalqi tarixida alohida faxr va iftixor bilan qo'llanadigan, baholanadigan va qadrlanadigan avloddir. U o'z yelkasiga jamiyatni tubdan qayta qurish, yangi mafkuraviy makonni vujudga keltirish, o'zbek millatini va davlatni jaxon hamjamiyatiga tanitish vazifalarini oladi.

“Ma'rifatli avlod” tushunchasi davr kishiga xos bo'lgan umumiylikni aks ettiradi. Bu umumiylik esa, birinchi galda shu davr kishisining mamlakatini mustaxkamlash uchun olib borayotgan ijodiy izlanishlari bilan xarakterlanadi. Ayni vaqtda, mazkur tushuncha ma'rifatli avlod deb nomlanuvchi davr kishilarining eng muhim belgilarini, ular tabiatini belgilaydigan jihatlarni, shuningdek, ularning qiziqish va intilishlari bilan bog'liq bo'lgan muammolarini, turmush tarzini, mafkuraviy umumiyliklarini ham ifodalaydi. Ma'rifatli avlod mamlakat kelajagi, jamiyat tayanchi va uning ajralmas qismi, davlat va jamiyatning noyob hamda tengsiz intellektual boyligidir.

MUHOKAMA

“Ma'rifatli avlod” tushunchasi Yusuf Xos Hojibning “Qutadg'u bilig” asarida markaziy g'oya sifatida talqin etiladi. Mutafakkir “Ma'rifatli avlod” haqida gapirar ekan, kamolotning qator belgilarini ko'rsatib o'tadi. Ularning eng asosiysi sifatida esa alohida shaxsning o'z manfaatlari, shaxsiy istaklari doirasini yorib chiqib, boshqalar g'ami bilan ham yashashi, ko'pchilik manfaati uchun fidoyi bo'la bilishidir[4,21-22], - deb ta'kidlaydi.

Jamiyatning yangi taraqqiyot bosqichida ma'rifatli avlodni tarbiyalash uchun birinchi navbatda umumiy o'rta ta'lim tizimini bugungi kun talablari asosida tashkil etish, farzandlarimizni har tomonlama kamol topishi uchun barcha sharoitlarni yaratishimiz lozim. Chunki jamiyatda ilmni qadrlash va ilmiy qadriyatlarni ijtimoiy taraqqiyotdagi o'rnini ko'rsatib berish uchun ham ta'lim tizimida erkinlik va raqobat muhitini ta'minlanishiga erishish katta ahamiyatga ega.

Ma'naviy-axloqiy va aksiologik qadriyatlar ma'rifatli avlodni tarbiyalashda muhim omillar deb ko'rsatilsa-da, bu bilan cheklanib qolmaslik zarur. Chunki, ma'rifatli avlodni tarbiyalash jamiyat taraqqiyotida ularning har tomonlama ishtirokini ta'minlash bilan namoyon bo'ladi. Jamiyat a'zolarini ilm-ma'rifatli qilib tarbiyalashda ijtimoiy muhit xolati muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ma'rifatli avlodni tarbiyalashda lozim bo'lgan ma'naviy-axloqiy va aksiologik qadriyatlarining asosiy tarkibini belgilab olish kerak. Shuningdek, belgilab olingan qadriyatlarni inson ongiga singdirishning qulay va zamonaviy texnologiyalarini ishlab chiqish esa hamon dolzarb bo'lib turibdi. “Bizning nazarimizda yoshlarni barkamol bo'lib shakllanishlarida lozim bo'lgan ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy-siyosiy qadriyatlarining asosiy tarkibini belgilab olishimiz kerak”[5,119].

Islom ta'limotida ma'rifatli avlodni shakllantirish muammosi bosh maqsad darajasiga ko'tirilgan bo'lib, kishini ruhiy va ma'naviy jihatdan poklash orqali barkamol, komil insonni tarbiyalash masalasi turadi. Shunisi e'tiborliki, tasavvuf diniy falsafiy dunyoqarash bo'lib, uning asosiy mazmuni insonni komillik tomon yektaklashdir. Bu ta'limot vakillari shaxsiy ruhiy tajriba orqali Olloh bilan ruhiy muloqotda bo'lish (Ollohga yetishish va unga singib ketish) mumkin deb hisoblaydilar. Bunga dilida Ollohga muhabbati, ilohiy yo'lda boradigan kishi jazba (zikr) va tajalli vositasida erishadi. Ollohning marhamati faqat payg'amparlarga va imom-avliyolargagina emas, hammaga barobardir. Komil inson botiniy ruhi bilan Ollohni anglaydi va qalbiga singdiradi[6,27].

Ma'rifatli avlodni shakllanishida diniy muassasalarning ahamiyati islom dinini vujudga kelishining sarchashmalaridayoq beqiyos bo'lganligi va muqaddas dinimizni asosiy tayanchi bo'lganligini barcha islomshunos tadqiqotchilar ta'kidlaydilar. Bu mavzu o'zining g'oyat keng, ko'p qirrali va uzoq tarixiy zaminlarga ega ekanligi bilan alohida va fundamental izlanishlarni talab qiladi. Ushbu ishda, ma'lum manbaa va tarixiy adabiyotlarga tayangan holda mavzuning islom diniy muassasalarining barkamol inson tarbiyasidagi o'rnini va roli, insonni barkamollik martabasiga ko'tarilishidagi diniy tashkilotlar erishgan tajriba va ularni ta'lim tarbiyadagi ahamiyati muhtasar

FALSAFA

ko'rib chiqiladi. Shuni qayd etish lozimki, diniy-islomiy tashkilotlar ko'lami va tarkibi juda keng. Ular faoliyatining negizida shubhasiz, inson uni islom dini, Qur'oni Karim, shariat, hadislar asosida ma'rifatli avlodni tarbiyalash vazifasi turadi.

Jamiyatning ma'naviy taraqqiyot bosqichida ilm va ma'rifatning o'rni muhim ahamiyatga ega. Ilmu ma'rifat, ta'lim-tarbiya jamiyat taraqqiyotini belgilaydigan eng qudratli omillardandir. Ta'lim – nazariy himmat ezgulikka o'rgatsa, tarbiya – ezgu axloqiy sifatlarga o'rgatadi. Yuksak axloqiy fazilatlar inson hatti-harakatida namoyon bo'luvchi bilimdonlik, donolik va ko'pchilik maqsadlarni o'z shaxsiy maqsadlaridan yuqori qo'yish, harakatga, muhabbatga, yuksaklikka intilish, adolatni sevishdir. "Aqlli kishi deb shunday kishiga aytiladiki, unda o'tkir zehn-idrok bo'lishi bilan birga, fazilati ham bo'lsin.... Aqlli deb shunday kishilarga aytiladiki, ular fazilatli, o'tkir mulohazali, foydali ishlarga berilgan, zaruriy narsalarni kashf etishda zo'r iste'dodga egalar"[7,182].

XULOSA

Jamiyatning yangi taraqqiyot bosqichida ilmiy va diniy qadriyatlar transformatsiyasi orqali ma'rifatli avlodni tarbiyalash jamiyatda tinchlik, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik muhitini yaratishdir. Bu borada davlatimiz rahbarining o'z yo'li va yakdil qarashi mavjudligini ta'kidlash joiz. "O'zbekiston millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik sohasida o'z an'alariga doimo sodiq bo'lib, bu yo'ldan hech qachon og'ishmasdan ilgari boradi. Mamlakatimizda turli millat va diniy konfessiyalar vakillari o'rtasida o'zaro hurmat, do'stlik va ahillik muhitini mustahkamlashga birinchi darajali e'tibor qaratiladi"[1,54]. Jamiyat a'zolarida ilm va dinni qadrlash va ularga hurmat ko'rsatish, ilm va din uyg'unligini yaratish orqali diniy konfessiyalar o'rtasida hamjihatlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda jamiyatimizning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ma'rifatli avlodni tarbiyalashning asosi bo'lgan ta'lim-tarbiya sohasi muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, ta'lim-tarbiya tizimini isloh etish va modernizatsiya qilish ma'rifatli avlodni tarbiyalashdagi o'rni va rolini oshirishda muhim bosqichdir.

ADABIYOT RO'YXATI

1. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуг халқнинг иши ҳам улуг, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. –Тошкент: Ўзбекистон. НМИУ. 2019. 3-том. –Б. 54.
2. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. – Тошкент: Ўзбекистон. 2001. –Б. 56-57
3. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Тошкент: Маънавият. 2008. –Б. 77.
4. Каримов К. Илк бадиий дoston. –Тошкент: Ўқитувчи. 1976. –Б. 21-22
5. Қамбаров А. А., Наҳметдинова М.М. Ёшларнинг баркамол бўлиб шаклланишларида ижтимоий сиёсат. ҚарДу хабарлари. Илмий-назарий, услубий журнал. 2022. 4/2(54)
6. Пулатов Х., Маматов М. Тасаввуф тарихидан лавҳалар. Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2011. –Б. 27
7. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри. –Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги мерос нашриёти. 1993. Янги аср нашриёти. 2018. –Б. 182.